

Fen Bilimleri Enstitülerinde Lisansüstü Eğitimi Alan Öğrencilerin Tükenmişlik Düzeylerinin Belirlenmesi

Birkan BÜYÜKARIKAN

*Sorumlu Yazar, Selçuk Üniversitesi, Sarayönü Meslek Yüksek Okulu, Bilgisayar Teknolojileri
Bölümü, birkan@selcuk.edu.tr*

Ulukan BÜYÜKARIKAN

Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, buyukarikan@gmail.com

Öz

Tükenmişlik kronik stresin tetiklemesi sonucu meydana gelen, bireyin duyarsızlaşmasına ve kişisel başarısında azalmalara yol açan olumsuz bir durumdur. İnsan yaşamının tüm evreleri üzerinde önemli etkilere sahip olan eğitim hayatı, bazen tükenmişlik gibi başarıya engel teşkil edebilecek durumlara maruz kalabilmektedir. Lisansüstü eğitimi alan öğrencilerin özellikle tez dönemindeki yaşamış oldukları sıkıntılar, onlarda ruhen çöküntüye sebep olmakla birlikte bu durum onların başarılarını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Özellikle de fen bilimleri gibi, üretim, araştırma ve projelere yönelik çalışmaların yoğun olarak yapıldığı bölümlerde öğrencilerin yaşadıkları sıkıntılar bu araştırmanın çıkış noktası olmuştur. Bu bağlamda Maslach Tükenmişlik Ölçeği kullanılarak, Türkiye genelinde fen bilimleri enstitülerinde lisansüstü eğitimi alan 241 öğrenciden elde edilen veriler; frekans, faktör analizi, t ve güvenilirlik testi kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre; erkek öğrencilerde duyarsızlaşma, ders aşamasındaki öğrencilerde duygusal tükenme ve sigara kullanan öğrencilerde ise duyarsızlaşma alt ölçeğinde daha fazla tükenmişlik yaşadıkları saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tükenmişlik, Maslach Tükenmişlik Ölçeği, Fen Bilimleri, Lisansüstü Eğitim.

JEL Sınıflandırma Kodları: I230, I240, I190.

Determination of Burnout Levels and Fatigue of Graduate Students in Natural and Applied Science Institutes

Abstract

Burnout is a negative situation that occurs triggered by chronic stress and leading to a reduction in the individual's cynicism and personal accomplishment. Education, which has significant effects on all stages of human life, may be exposed to situations that may pose barriers to success such as burnout. Graduate students studying the problems they experienced were particularly dissertation period, although in this case they caused the collapse spiritually may affect negatively their success. Especially as natural sciences, production, intensive research and projects works, are some of the problems identified which the students face during their research. In this study, the Maslach Burnout Inventory was employed in analysing the data which was obtained from 241 students in Turkey; frequency analysis, factor analysis and t and reliability test analysis were the analytical tools used. However; male student's cynicism, in the course of work the students with emotional burnout and those using cigarette where found to have more fatigue in their livings.

Keywords: Burnout, Maslach Burnout Inventory, Graduate School of Natural and Applied Sciences, Graduate, Education.

JEL Classification Codes: I230, I240, I190.

**Atıfta bulunmak için...|
Cite this paper...|**

Büyükarıkan, B. & Büyükarıkan, U. (2015). Fen Bilimleri Enstitülerinde Lisansüstü Eğitimi Alan Öğrencilerin Tükenmişlik Düzeylerinin Belirlenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(2), 459-478.

Geliş / Received: 08.02.2015

Çevrimiçi Erişim / Available Online: 27.07.2015

Kabul / Accepted: 22.07.2015

DOI: 10.18074/cnuibf.217

1. Giriş

Eğitim hayatı, insan yaşamının tüm evreleri üzerinde önemli etkilere sahiptir. Kişilerin eğitim hayatındaki elde ettikleri deneyim ve yeteneklerin etkisi, sosyal yaşamlarını, iş hayatlarını, rekabetçi ve dinamik yaşam koşullarındaki performanslarını önemli derecede arttırabilecektir.

Ekonomik ve toplumsal değişkenlere bağlı olarak ortaya çıkan bireyler arası rekabetçi ortamın etkileri, sadece iş hayatında değil aynı zamanda eğitim hayatında, özellikle de lisansüstü eğitimi alan öğrencilerde belirgin bir şekilde görülmektedir. Akademik çalışmaların gereklerini yerine getirebilmek, son derece zahmetli ve titiz çalışmalar isteyen bir süreçtir. Gerek akademisyenler gerekse lisansüstü öğrencilerin, söz konusu rekabetçi ortam ve çalışma koşullarının etkisiyle karşılaştıkları sorunların başında stres gelmektedir. Stres, insan sağlığı üzerinde ve yaşamın tüm evrelerinde olumsuz etkilere yol açan bir durumdur (Tümekaya, 2000, 128). Stresin yol açtığı olumsuz sonuçlardan biri olan tükenmişlik, ilk olarak 1970'lerde hayal kırıklığına uğramış sosyal hizmetler çalışanları üzerinde araştırılmıştır (Freudenberger, 1974, 159-165; Maslach ve Leiter, 1997, 17-18; Vandenberghe ve Huberman, 1999, 1-2; Maslach vd., 2001, 397-422; Leiter ve Maslach, 2005, 2-3).

Tükenmişlikle ilgili çalışmaların öncüsü olan Maslach (1976) tükenmişliği, profesyonel bir kişinin mesleğinin özgün anlamı ve amacından kopması, hizmet verdiği insanlar ile artık gerçekten ilgilenemiyor olması olarak tanımlamış (Arı ve Bal, 2008) ve tükenmişliği birbiriyle ilişkili üç bileşenle kavramsallaştırmıştır. Bunlar; duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma (cynicism) ve kişisel başarıda azalma aşamalarıdır (Freudenberger, 1974, 159-165; Maslach ve Leiter, 1997, 17-18; Vandenberghe ve Huberman, 1999, 1-2; Maslach vd., 2001, 397-422; Leiter ve Maslach, 2005, 2-3). Buna göre; ilk aşamada kişinin sorumlulukları yerine getirebilmesi zorlayıcı bir durum halini almaktadır. Sonraki aşamada ise; kişi giderek tükenmekte ve seçimlerini yaparken kendi duygularına daha az başvurmakta, dolayısıyla kişi duyarsızlaşmaktadır. Bu aşamaları, farklı bir davranış biçimi olan umutsuzluk ve çaresizlik aşamaları takip etmektedir (Schiffman, 2001, 2-3). Genellikle tükenmişliğin belirtileri; moral bozukluğu, sağlık sorunları, alkol ve madde bağımlılığıdır (Sockel vd., 2004, 25-37).

Kronik yorgunluk, tükenme duygularını içeren bir süreçtir. Bu süreç neticesinde oluşan duyarsızlaşma, kişinin çalışmalarına olan ilgisinin kaybolması gibi tutumlar sergilemesine neden olmaktadır. Yapılan araştırmalara göre tükenmişliğin, depresyon gibi ruh sağlığını olumsuz etkileyen durumlara neden olduğu da unutulmamalıdır (Mutkins vd., 2011, 500-510).

Türkiye'de eğitim; ilköğretim, lise, üniversite ve hatta meslek öncesi dönemde, oldukça yüksek düzeyde yarışmaya dayalı sınavların yoğun olduğu bir karakteristiktir (Çapri vd., 2011, 136). Öğrencilerin bu zor süreci sağlıklı bir

şekilde karşılaşması, görev ve sorumluluklarını yerine getirirken de aynı zamanda mutlu olmayı başarabilmeleriyle mümkün olacaktır. Aksi takdirde, akademik görev ve sorumluluklar, onları bir süre sonra tükenmişliğe sürükleyebilir (Aypay ve Eryılmaz, 2011, 185). Dolayısıyla öğrenci tükenmişliği, ders gerekliliğinden dolayı tükenmiş hissetme, ders ve çalışmalardan uzaklaşma ve duyarsızlaşma ile akademik alanda yetkin olamama veya değersizlik duygularının hissedilmesi biçiminde yaşanan bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Schaufeli vd., 2002, 464-481; Akt: Çapri vd., 2011, 136).

Tükenmişlik sendromu aniden ortaya çıkan bir durum olmamakla birlikte, yavaş yavaş gelişen belirtilerin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Tükenmişlik belirtilerinin göz ardı edilmesi, onun ilerlemesine ve başa çıkılmaz bir hale gelmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla tükenme süreci belirtilerinin iyi bilinmesi ve zamanında teşhis edilerek gerekli önlemlerin alınması büyük anlam ifade etmektedir. Tükenmenin insanlar üzerinde geçici veya kalıcı rahatsızlıklar bıraktığı yapılan araştırmalarca ispatlanmıştır. Ancak bu tür rahatsızlıklar ortaya çıkmadan önce tükenmişliğin fiziksel, psikolojik ve davranışsal belirtilerine bakılarak, tükenmişliğin bireyler üzerindeki etkileri hakkında fikir sahibi olabilmek mümkündür (Ardıç ve Polatçı, 2008, 73-74). Bu nedenle, tükenmişliğin kaynaklarını, pekiştiricilerini ve öğrencilerde yarattığı psikolojik etkileri incelemek ve ortaya çıkarmak, hem öğrenci sağlığı hem de eğitim sisteminin işlevselliği açısından büyük anlam ifade etmektedir (Grayson ve Alvarez, 2008). Bu noktadan hareketle tükenmişliğin yarattığı ve yaratacağı sorunlara çözüm önerileri geliştirmek tükenmişliğin ileriki aşamalara geçmesini engelleyebilecektir.

Lisansüstü eğitimi alan öğrencilerin özellikle tez dönemindeki yaşamış oldukları sıkıntılar onlarda ruhen çöküntüye sebep olmakla birlikte, başarılarını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu durum, öğrencilerin geleceğe yönelik adımlarında, doğru kararlar alabilmelerini de olumsuz yönde etkileyebilecektir. Özellikle de fen bilimleri gibi, üretim, araştırma ve projelere yönelik çalışmaların yoğun olarak yapıldığı bölümlerde öğrencilerin yaşadıkları sıkıntılar bu araştırmanın çıkış noktası olmuştur. Ayrıca yapılmış olan çalışmada, Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin lisansüstü eğitimi alan öğrencilere yönelik olarak uyarlanması, bu karakteristiğiyle çalışmaya öncü bir araştırma niteliği kazandırmıştır. Buna ek olarak lisansüstü eğitimi alan öğrencilerde görülen tükenmişliğin bazı demografik değişkenlere göre yordanması da öğrencilerin tükenmişlik düzeylerinin farklı boyutlarda incelenmesine imkân tanımaktadır.

Bu çalışma kapsamında, Maslach Tükenmişlik Ölçeği ve öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek için anket yöntemi kullanılmıştır. Anketler elektronik ortamda ve 241 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Tükenmişlik ölçeğinden elde edilen verilere faktör analizi ve güvenirlilik testi uygulanmıştır. Lisansüstü eğitimi alan öğrencilerin tükenmişliğinin cinsiyet, eğitim statüsü,

lisansüstü aşama ve sigara kullanmalarına göre farklılaşma durumları incelenmiştir.

2. Literatür Özeti

Tükenmişlikle ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde; sağlık sektörü çalışanları (hekim ve hemşireler), eğitimciler, akademisyenler, öğrenciler ve muhasebeciler gibi çeşitli meslek gruplarıyla ilgili onlarca çalışma bulunmaktadır. Yapılan literatür araştırması neticesinde, çeşitli meslek mensubu ve farklı düzeyde eğitim alan öğrencilere yönelik çalışmalar bulunmaktayken, fen bilimlerinde lisansüstü eğitimi alan öğrencilere yönelik çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu noktadan hareketle fen bilimlerinde lisansüstü eğitimi alan öğrenciler, özellikle öğrenci ya da akademisyenlik statüleri göz önünde bulundurulmuş ve bu konuların kapsamı niteliğindeki çalışmalar aşağıda incelenmiştir. Ayrıca, çalışmalarda çeşitli ölçütlerden yola çıkılarak lisansüstü eğitim alan öğrencilerin tükenmişliğin alt boyutlarına göre durumları da irdelenmiştir. Çalışmanın bu bağlamda bilimsel literatüre önemli ölçüde katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Tümekaya (2000)'e göre tükenmişlik meslekle ilgili kronik bir stres sonucunda ortaya çıkan, ruhsal ve fiziksel enerjinin azalmasına ilişkin bir kavramdır. Akademik tükenmişlik ölçeğinin daha iyi bir duruma getirilebilmesi ve daha tutarlı sonuçlar elde edilebilmesi için farklı örneklem gruplarına uygulanması gerekmektedir.

Demirel vd. (2005) lise öğretmenlerinin medeni durum, alkol alma, sigara kullanma, öğretmenlik deneyimi ve gelire göre tükenmişlik alt ölçekleri arasındaki durumlarını belirlemişlerdir. Sigara kullanma, alkol alma ve medeni durumla tükenmişlik boyutları arasında $p < 0.05$ istatistikî değerine göre anlamlı bulunamamıştır.

Toker (2011)'a göre akademik kariyer seviyesi yükseldikçe duygusal tükenmişlik düzeyi de azalmaktadır. Araştırma görevlilerinin diğer akademik personele göre; daha yüksek seviyede tükenmişlik ve duyarsızlaşma yaşadıkları ve dolayısıyla daha düşük seviyede iş başarımlarına sahip oldukları ortaya konulmuştur. Demografik değişkenler içerisinde yer alan medeni durum ve yaş mesleki tükenmişlik ile anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Ayrıca cinsiyet ve tükenmişlik arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı ifade edilmiştir.

Yoleri ve Bostancı (2012) da akademik personelin demografik değişkenleri ile tükenmişlik alt ölçekleri arasındaki anlamlı bir ilişki bulunmadığını ifade etmektedirler. Ayrıca, orta gelir düzeyinde olduğunu düşünülen akademisyenlerin iş tatmini düzeylerinin, düşük gelir düzeyinde olduğu düşünülen akademisyenlerden anlamlı ölçüde yüksek olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla öğretim görevlilerinin, üst kademedeki akademisyenlere göre daha yüksek düzeyde duyarsızlaşma tükenmişlik puanlarına sahip oldukları tespit edilmiştir.

Buna karşın Gündüz vd. (2012)'de cinsiyet, sosyal destek, doğup-büyüdükleri yer, fakülte, sınıf seviyesi ve haftalık ders yükü gibi sosyo-demografik değişkenlerin öğrencilerin tükenmişlik düzeylerini önemli ölçüde etkilediğini ifade etmişlerdir.

Schaufeli vd. (2002)'ye göre tükenmişlik düzeyleri ülkeden ülkeye farklılıklar gösterebilmektedir. Ayrıca, tükenmişlik ile faktör yükleri arasında her zaman tutarlı bir ilişki ortaya konulamamaktadır. Nitekim tükenmişlik ölçeği ile iş doyumunu alt ölçeği arasında negatif yönlü ilişkinin tespit edilmesi de bu durumu destekler niteliktedir.

Salmela Aro vd. (2009) iyimser ve görev odaklı davranış biçimleri sergileyen üniversite öğrencileri, mesleki kariyerlerinin başlangıç aşamalarında daha düşük seviyede tükenmişliğe maruz kalmaktadırlar. Karamsar duygular sergileyen öğrencilerin ise hem öğrencilik hayatında hem de kariyerlerinin başlangıç aşamalarında daha yüksek düzeyde tükenmişliğe maruz kaldıkları saptanmıştır. Geneli itibariyle tükenmişlik seviyesinin, iş hayatına başladıktan 10 ila 17 yıl sonra azaldığı ileri sürülmektedir.

Clark vd. (2009)'a göre sosyal bilimlerdeki lisansüstü öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerine etki eden en önemli faktörlerin küresel stres ve danışman desteği olduğu ifade edilmiştir.

Kutsal ve Bilge (2012) lise öğrencilerin tükenmişlik düzeylerinin algıladıkları sosyal destekle yordandığı araştırmada: cinsiyetin öğrencilerin tükenmişlik düzeylerinde orta derecede etkisi olduğu; sınıf düzeylerine bağlı olarak tükenmişliğin arttığı; öğrencilerin tükenmişlik düzeylerinin eğitim aldıkları alana göre anlamlı farklılık göstermediği; orta düzeyde akademik başarı algılayan öğrencilerin yüksek düzeyde akademik başarı algılayanlardan daha fazla tükenmişlik yaşadıkları ifade edilmiştir.

Mazerolle ve Pagnotta (2011)'e göre rol gerilimi ve zaman tükenmişliğe etki eden iki temel faktördür. Bireyin kendisine zaman ayırması ve sosyal faaliyetlerde bulunması tükenmişliği tetikleyen stresin azaltılabilmesini imkân tanımaktadır. Sportif bilimlerde eğitim alan öğrencilerin stres yönetimi stratejilerini öğrenmeye teşvik edilmesiyle tükenmişlik düzeylerinin azaltılabilmesi mümkündür.

Tantekin Çelik vd. (2012)'ye göre mimarlık eğitiminde proje bazlı derslerin yoğun olmasının sosyal ve kültürel aktiviteleri artırdığı dolayısıyla mimarlık öğrencilerinde tükenmişlik düzeylerinin düşük seviyede olmasının literatürle de örtüştüğü ifade edilmiştir.

Pala (2012)'ya göre öğrenci tükenmişliğin genellikle sınav stresinden kaynaklandığı, aynı gün içerisinde yapılan birden fazla sınavın öğrencileri psikolojik olarak olumsuz etkilediği ve sınavların koordinasyonun sağlanarak tükenmişlik düzeyinin azaltılabileceği ifade edilmiştir.

Skodova ve Lajciakova (2013)'e göre sağlık eğitimi alan öğrencilerde psikososyal eğitimin mesleki tükenmişliğin önlenmesi açısından etkili bir araç olduğu ifade edilmektedir.

Ling vd. (2014)'e göre meslek danışmanları tarafından kişisel özelliklere göre lise ve üniversite öğrencilerinin yönlendirilmesi, tükenmişliğin azaltılabilmesini sağlayabilecektir.

3. Yöntem

Pozitivist bakış açısına göre genellenebilirlik bilimin temel yapı taşıdır. Bu bağlamda bir araştırmanın sonuçları ne kadar fazla genellenebiliyorsa değeri de o ölçüde artmaktadır. Bilim, genellenebilirliği olan bilgiler bütünü oluşturduğundan dolayı geniş bir alanda yapılan araştırmalardan genellenebilir bilgiler elde etmeye çalışmak oldukça önemlidir (Karasar, 2005, 109-110). Dolayısıyla yapılan araştırmanın evrenini Türkiye genelindeki 123 üniversitenin fen bilimleri enstitülerinde lisansüstü eğitimi alan 89.788 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada kullanılan birincil veriler anket yöntemiyle, ikincil veriler ise Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Başkanlığının (ÖSYM) 2012-2013 dönemindeki resmi istatistiklerinden yararlanılarak elde edilmiştir (ÖSYM, 2014).

Evreni oluşturan elemanların tam olarak listelenemediği durumlarda küme örneklemesinden yararlanılmaktadır. Özellikle de ülke çapında yapılan araştırmalarda örnekleme girmesi gereken elemanlara ulaşmak oldukça güçtür. Bu durumda yaygın bir örnekle çalışmak yerine, evreni oluşturan her birime eşit seçilme şansı tanınarak örnekleme yapılmaktadır. Küme örnekleme yöntemiyle seçilen örnekler bir evrenin tek tek birimlerini değil, o birimlerin oluşturdukları kümeleri temsil etmektedir (Gökçe, 1988, 82). Yapılan araştırma Türkiye genelini kapsadığından dolayı küme örnekleme yöntemi kullanılarak araştırmaya dâhil olan kişi sayısı tespit edilmiştir.

Popülasyondan, örnekleme çerçevesinin belirlenmesinde; %5 hata payı ve %95 güven aralığı sınırları içerisinde çalışılmıştır. Buna göre; fen bilimleri enstitülerinde lisansüstü eğitimi alan öğrencilere yönelik yapılacak anket sayısı 197'dir. Bu kapsamda; 37 farklı ana bilim dalında lisansüstü eğitimi alan 241 öğrenciden gerekli veriler elde edilmiştir.

Anket formunda toplam 22 ifadeden oluşan ölçek, tükenmişliği Duygusal Tükenme (Emotional Exhaustion), Duyarsızlaşma (Depersonalization) ve Kişisel Başarı Duygusunda Azalma (Personal Accomplishment) olmak üzere üç alt boyutta değerlendirilmektedir (Maslach ve Jackson, 1981, 99-113). Bu kapsamda öğrenciler tarafından doldurulan anket formlarından elde edilen verilerden yola çıkarak; öğrencilerin demografik özellikleri, sosyo-ekonomik durumları, almış oldukları eğitim düzeyleri ortaya konulmuştur. Çalışmada fen bilimleri enstitülerinde lisansüstü eğitimi alan öğrencilerin tükenmişlik düzeylerini tespit

edebilmek için “Maslach Tükenmişlik Ölçeği” ile ilgili 22 ifade, 5 maddelik (Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Fikrim Yok, Katılıyorum ve 5 Tamamen Katılıyorum) likert tipi önermelerden oluşmaktadır. Buna ek olarak anket formlarında; kapalı uçlu, iki seçenekli ve çok seçenekli ifadelerde yer almıştır.

Elektronik ortamda veri tabanına aktarılan veriler, SPSS 22 yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde uygun nitel veriler için frekans, likert ölçekli soruların çözümlenmesinde ise faktör analizi kullanılmış ve tükenmişlik ölçeğinin Cronbach Alfa iç tutarlılık kat sayıları hesaplanmıştır. Ayrıca ikili karşılaştırmalar için t testi kullanılarak gerekli analizler gerçekleştirilmiştir. Veriler $p<0.05$ veya $p<0.01$ anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak değerlendirilmiştir.

Faktör analizi, birbiriyle ilişkili veri yapılarını, birbirinden bağımsız ve daha az sayıda veri yapısına dönüştürmek, bir oluşumun nedeni açıkladıkları varsayılan değişkenleri gruplayarak ortak faktörleri tespit etmek ve bir oluşumu etkileyen değişkenleri gruplamak amacıyla kullanılan istatistiksel bir yöntemdir (Özdamar, 2010, 223). Bu amaçla, Ana Bileşenler Faktör Analizi kullanılarak, çalışmada kullanılan ana bileşenler saptanmıştır (Flury, 1997, 563).

Faktör analizinde; KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Bartlett ölçümü kullanılarak gerekli işlemler yapılmıştır (Büyüköztürk, 2012, 124). KMO ölçeği değişkenlerinin her bir çiftinin yeterli değere sahip olması için örnek değerlerinin 0.5 ve üzerinde olması gerekmektedir. KMO istatistiği bir veya birden çok değişken için hesaplanabilmektedir. KMO istatistiği, değişkenler arasındaki kısmî korelasyonun karesine, değişkenler arasındaki korelasyonun karesinin oranlanmasını göstermektedir. KMO istatistiği; 0.00 ile 1.00 arasında değişkenlik göstermektedir. 0.00 değeri, kısmi korelasyonların toplamının, korelasyonların toplamıyla çok ilişkili olduğunu ve korelasyonların örüntüsündeki yayılmaya işaret etmektedir. Dolayısıyla bu gibi durumlarda genellikle faktör analizi yapmak uygun değildir. 1.00’e yakın bir değer, korelasyon örüntülerinde nispeten kompaktlığına/yoğunluğuna işaret etmekte ve böylece faktör analizi, ayrıştırıcı ve güvenilir faktörler ortaya koyabilmektedir (Field, 2009, 651). Kaiser-Meyer-Olkin testi sonucunda, değer 0.50’den düşük olması halinde faktör analizine devam edilip edilemeyeceği yorumlanmaktadır. Örneklem büyüklüğü için; 0.50-0.60 arasında ise “kötü”, 0.60-0.70 arasında ise “zayıf”, 0.70-0.80 arasında ise “orta”, 0.80-0.90 arasında ise “iyi”, 0.90 üzerinde ise “mükemmel” olduğu ifade edilebilir (Leech vd. 2005, 82-83; Field, 2009, 659).

Bir maddenin faktör yük değerinin düşük olması, o maddenin söz konusu faktörlerle yeteri kadar güçlü bir ilişki içerisinde olmadığına işaret etmektedir (Şencan, 2005, 390). Genellikle faktör yük değerinin 0.45 veya üzerinde bir değer alması iyi bir ölçü olarak nitelendirilmektedir (Büyüköztürk, 2012, 124). Bu çalışmada ise Varimax rotasyonunda, faktör yüklerinin alt kesim noktası olarak

0.50 ve üzerindeki faktör yüküne sahip maddeler işleme alınmış, 0.50'den küçük faktör yüküne sahip maddeler ise dikkate alınmamıştır.

Cronbach Alfa (α) katsayısının yorumlanmasında ölçü alınan değerlendirme esaslarına göre;

$0.00 \leq \alpha \leq 0.40$ ise ölçek güvenilir değil,

$0.40 \leq \alpha \leq 0.60$ ise ölçek düşük güvenilirlikte,

$0.60 \leq \alpha \leq 0.80$ ise oldukça güvenilir,

$0.80 \leq \alpha \leq 1.00$ ise yüksek derecede güvenilir bir ölçek olarak nitelendirilmektedir (Özdamar, 1999, 522; Tavşancıl, 2010, 29).

Bir değişkene ilişkin oluşan grupların bir bağımlı değişkene ait ölçümlerin, gruplar arasında gözlemlenen farklarının istatistiki olarak anlamlı olup olmadığı ya da bu farkların basit bir şekilde tesadüfi oluşup oluşmadığı, iki ilişkisiz örneklem için ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı, t testi ile saptanmaktadır (Büyüköztürk, 2012, 39).

4. Veri Seti ve Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir. Buna göre; öğrencilerin %51.90'ını bayanlar, %48.10'unu ise erkekler oluşturmaktadır. Bayanların yaş ortalaması 26.65, Erkeklerin ise 27.87'dir. Öğrencilerin; %83.00'ü bekâr, %17.00'si evli, %26.10'u sigara kullanmaktayken %73.90'ı ise kullanmamakta, %63.90'ı çalışmakta ve %36.10'u ise çalışmadıklarını beyan etmişlerdir. Çalıştığını belirten öğrencilerin %35.71'inin Akademisyen oldukları belirlenmiştir. Bunu sırasıyla; %21.43'le Öğretmen, %19.48'le Mühendis, %7.14'le Hizmet Sektörü, %5.19'la Memur, %4.55'le Esnaf, %2.60'la Sağlık Sektörü, %1.95'le Yönetici-İdareci, %1.30'la İşçi ve %0.65'le Kolluk Hizmeti takip etmektedir. Akademik statü durumu incelendiğinde; %77.18'inin Öğrenci, %10.79'unun Araştırma Görevlisi, %5.81'inin Öğretim Görevlisi, %3.32'sinin Ücretli Öğretim Görevlisi ve %2.90'ının ise Uzman olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin ikamet ettikleri mekanlara göre; %55.20'si Evde, %35.30'u Ailesinin yanında, %6.60'ı Yurtta ve %2.90'ının ise Apart veya Otelde kaldıkları belirlenmiştir.

Tablo 1: Öğrencilerin Demografik Özellikleri

	Özellik	Frekans	Oran (%)	Ortalama	S.D.
Cinsiyet	Bayan	125	51.90		
	Erkek	116	48.10		
Yaş	Bayan			26.65	3.10
	Erkek			27.87	5.41
Medeni Durum	Bekâr	200	83.00		
	Evli	41	17.00		
Sigara Kullanma Durumu	Kullanıyor	63	26.10		
	Kullanmıyor	178	73.90		
İstihdam Durumu	Çalışıyor	154	63.90		
	Çalışmıyor	87	36.10		
Çalışılan Sektör	Memur	8	5.19		
	Akademisyen	55	35.71		
	Öğretmen	33	21.43		
	İşçi	2	1.30		
	Esnaf	7	4.55		
	Yönetici - İdareci	3	1.95		
	Mühendis	30	19.48		
	Sağlık Sektörü	4	2.60		
	Kolluk hizmeti (Polis, zabıta vb)	1	0.65		
Akademik Statü	Hizmet Sektörü	11	7.14		
	Araştırma Görevlisi	26	10.79		
	Öğrenci	186	77.18		
	Öğretim Görevlisi	14	5.81		
	Ücretli Öğretim Görevlisi	8	3.32		
İkamet Edilen Yer	Uzman	7	2.90		
	Ailemin yanında	85	35.3		
	Apart veya otelde	7	2.9		
	Evde	133	55.2		
	Yurtta	16	6.6		

Tablo 2’de fen bilimlerinde lisansüstü yapan öğrencilerin öğrenim durumları verilmiştir. Buna göre; öğrencilerin %38.60’ının Doktora, %61.40’ının ise Yüksek Lisans yaptıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 2: Lisansüstü Öğrencilerinin Öğrenim Durumu

Öğrenim Durumu	Frekans	Oran (%)
Doktora yapıyor	93	38.60
Yüksek Lisans yapıyor	148	61.40
Toplam	241	100.00

Çalışmada Türkiye genelindeki üniversitelerin Fen Bilimleri Enstitülerinde bulunan Ana Bilim Dalları (ABD) dikkate alınarak 44 adet bölüm listesi oluşturulmuştur. Bu bağlamda araştırmaya katılan öğrenciler, Lisansüstü eğitimi aldıkları 37 ABD arasından seçim yapmışlardır (Tablo 3).

Tablo 3: Öğrencilerin Lisansüstü Bölümleri

Bölüm	f	Oran (%)	Bölüm	f	Oran (%)
Bahçe Bitkileri	2	0.80	Makine Mühendisliği	12	5.00
Bilgisayar Mühendisliği	7	2.90	Matematik	23	9.50
Bitki Koruma	3	1.20	Mimarlık	11	4.60
Biyoloji	21	8.70	Orman Mühendisliği	3	1.20
Çevre Mühendisliği	4	1.70	Peyzaj Mimarlığı	4	1.70
Eğitim Teknolojileri	33	13.70	Su Ürünleri Temel Bilimler	1	0.40
Elektronik Bilgisayar Eğitimi	6	2.50	Şehir ve Bölge Planlama	2	0.80
Elektrik Elektronik Mühendisliği	8	3.30	Tarla Bitkileri	3	1.20
Elektronik Haberleşme Mühendisliği	4	1.70	Tarım Ekonomisi	10	4.10
Endüstri Mühendisliği	4	1.70	Tarım Makineleri	1	0.40
Enerji Sistemleri Mühendisliği	3	1.20	Tarımsal Biyoteknoloji	1	0.40
Fizik	15	6.20	Tekstil Mühendisliği	3	1.20
Gıda Mühendisliği	9	3.70	Yapı Eğitimi	1	0.40
İmalat Mühendisliği	2	0.80	Zootečni	1	0.40
İnşaat Mühendisliği	7	2.90	Biyomühendislik	6	2.50
Jeoloji Mühendisliği	3	1.20	Mimarlık Planlama ve Tasarım	2	0.80
Kimya	13	5.40	İstatistik	10	4.10
Maden Mühendisliği	1	0.40	Mekatronik	1	0.40
Makine Eğitimi	1	0.40			

Fen bilimleri enstitüsünde lisansüstü eğitimi alan öğrencilerin lisansüstü aşamaları Tablo 4’te verilmiştir. Buna göre öğrencilerin %44.80’i ders, %55.20’sinin ise tez aşamasında oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 4: Öğrencilerin Lisansüstü Aşamaları

	Frekans	Oran (%)
Ders aşamasında	108	44.80
Tez aşamasında	133	55.20
Toplam	241	100.00

Fen bilimleri enstitülerinde lisansüstü eğitimi alan öğrencilerin eğitim aldıkları süreler; cinsiyet, lisansüstü aşama ve eğitim durumuna göre frekans dağılımı Tablo 5’te gösterilmiştir. Lisansüstü eğitim aldıkları süreler ile cinsiyet ($p=0.049$), lisansüstü aşama ($p=0.000$) ve eğitim durumları ($p=0.000$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 5: Öğrencilerin Lisansüstü Eğitim Süreleri (Ay)

	0-6	6-12	12-24	24-36	36-48	48+	Toplam	Sig
Cinsiyet								0.049
				f				
Erkek	36	4	30	26	10	10	116	
Bayan	18	9	34	34	17	13	125	
				Oran (%)				
Erkek	66.67	30.77	46.88	43.33	37.04	43.48	48.13	
Bayan	33.33	69.23	53.13	56.67	62.96	56.52	51.87	
Aşama								0.000
				f				
Ders	52	13	30	9	3	1	108	
Tez	2	0	34	51	24	22	133	
				Oran (%)				
Ders	96.30	100.00	46.88	15.00	11.11	4.35	44.81	
Tez	3.70	0.00	53.13	85.00	88.89	95.65	55.19	
Eğitim durumu								0.000
				f				
Y. Lisans	39	8	32	50	13	6	148	
Doktora	15	5	32	10	14	17	93	
				Oran (%)				
Y. Lisans	72.22	61.54	50.00	83.33	48.15	26.09	61.41	
Doktora	27.78	38.46	50.00	16.67	51.85	73.91	38.59	

Araştırmaya katılan öğrencilerin %61.83'ü 1 ile 5 yıl arasında çalıştıklarını beyan etmişlerdir (Tablo 6). Lisansüstü öğrencileri ile çalışma durumu arasında $p < 0.05$ istatistiki değerine göre farklılık bulunmamaktadır ($p = 0.432$).

Tablo 6: Lisansüstü Öğrencilerin Çalışma Alanlarındaki Süreleri

Çalışma süreleri	Yüksek lisans		Doktora		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Çalışmıyor	40	27.03	18	19.35	58	24.07
1-5yıl	90	60.81	59	63.44	149	61.83
6-10yıl	14	9.46	13	13.98	27	11.20
11-15yıl	3	2.03	1	1.08	4	1.66
16-20yıl	1	0.68	2	2.15	3	1.24
Toplam	148	100.00	93	100.00	241	100.00

Lisansüstü öğrencilerin günlük ortalama çalışma süreleri, öğrenim durumları, cinsiyet ve lisansüstü aşamalara göre frekansları Tablo 7'de gösterilmiştir. Öğrenim durumlarına göre; yüksek lisans yapanların 11'inin doktora yapanların 3'ü, lisansüstü aşamasına göre; ders aşamasında olan 6 ve tez döneminde olan 8 öğrencinin lisansüstü eğitime yönelik herhangi bir çalışmada bulunmadıkları tespit edilmiştir. Cinsiyete göre; bayanların 25'i ve erkeklerin 15'inin 121 dakikanın üzerinde çalıştıkları tespit edilmiştir. Çalışma süreleri ile öğrenim durumu ($p = 0.484$), cinsiyet (0.294) ve lisansüstü aşama ($p = 0.484$) arasında $p < 0.05$ istatistiki değerine göre anlamlı farklılıklar bulunamamıştır.

Tablo 7: Lisansüstü Öğrencilerinin Günlük Ortalama Çalışma süreleri (Gün/Dakika)

	Çalışmıyor/yeni başlamış	1-30	61-120	121 - +	Toplam	Sig
Öğrenim durumu						0.483
Yüksek lisans	11	65	49	23	148	
Doktora	3	38	35	17	93	
Cinsiyet						0.294
Bayan	7	47	46	25	125	
Erkek	7	56	38	15	116	
Lisansüstü Aşama						0.484
Ders	6	44	43	15	108	
Tez	8	59	41	25	133	

Lisansüstü öğrencilerinin aylık harcama miktarı Tablo 8’de verilmiştir. Buna göre; öğrenciler çoğunlukla 500 ile 999 TL (%25.70) arasında harcama yaptıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca 4000 TL ve üzeri harcama yapan öğrencilerde bulunmaktadır (%3.70).

Tablo 8: Lisansüstü Öğrencilerinin Aylık Harcama Miktarı

Harcama Miktarı	Frekans	Oran (%)
0-499	44	18.30
500-999	62	25.70
1000-1499	51	21.20
1500-1999	32	13.30
2000-2499	21	8.70
2500-2999	16	6.60
3000-3499	5	2.10
3500-3999	1	0.40
4000 ve üzeri	9	3.70
Toplam	241	100.00

Tablo 9’da lisansüstü öğrencilerin Maslach tükenmişlik ölçeğine göre sonuçları verilmiştir. KMO ölçek geçerliliği 0.869’dur. Bartlett Küresellik testi Sig değerinin $p<0.001$ önem düzeyinde anlamlı olması ölçme aracının faktörlere ayrıştırılabileceğini göstermektedir.

Lisansüstü öğrencilerin etkilendiği düşünülen faktörler üç ana gruba ayrılmıştır. Bu üç faktör, toplam varyansın %56.823’ünü açıklamaktadır. Birinci faktör (duygusal tükenme); 0.879 güvenilirlik seviyesinde toplam varyansın %24.645’ini açıklamakta olup altı etkeni bünyesinde barındırmaktadır. Faktör yükleri 0.587 ile 0.857 arasında değişmektedir. İkinci faktör (duyarsızlaşma); 0.804 güvenilirlik seviyesinde toplam varyansın %18.791’ini açıklamakta olup altı etmeni bünyesinde barındırmaktadır. Faktör yükleri 0.543 ile 0.787 arasında değişmektedir. Üçüncü faktör (kişisel başarı); 0.651 güvenilirlik seviyesinde toplam varyansın %13.386’sını açıklamakta olup dört etmeni bünyesinde barındırmaktadır. Faktör yükleri 0.582 ile 0.774 arasında değişmektedir. Birinci ve ikinci faktör yüksek derecede, üçüncü faktör ise oldukça güvenilir bir ölçek olduğu ifade edilebilir.

Tablo 9: Lisansüstü Öğrencilerinin Maslach Tükenmişlik Ölçeğine Göre Sonuçları

Faktör adı	Soru ifadesi (Madde No)	Faktör yükleri	Varyansın açıklama oranı (%)	Güvenirlilik
Faktör 1 (Tükenme)	-Akademik çalışma ve derslerden soğuduğumu hissediyorum (M1)	0.857	24.645	0.879
	-Sabah kalktığımda yaptığım akademik çalışmaları bir daha kaldıramayacağımı düşünüyorum (M3)	0.833		
	-Okul dönüşü kendimi ruhen tükenmiş hissediyorum (M2)	0.771		
	-Yaptığım işlerden yıldığımı hissediyorum (M7)	0.709		
	Sabrımın tükendiğini hissediyorum (M22)	0.628		
	-Artık yolun sonuna geldiğimi hissediyorum (M19)	0.587		
	Faktör 2 (Duyarsızlaşma)	-İşim gereği karşılaştığım bazı kimselere sanki insan değillermiş gibi davrandığımı fark ediyorum (M5)	0.787	18.791
-Karşılaştığım insanların bazı problemlerini sanki ben yaratmışım gibi davrandıklarını hissediyorum (M4)		0.685		
-Lisansüstü eğitime başladığımdan beri insanlara karşı katı davranıyorum (M9)		0.665		
-Artık insanlara ne olduğu umurumda değil (M14)		0.586		
-Okuldaki insanlarla çalışmak bende çok fazla stres yaratıyor (M15)		0.548		
-Bütün gün insanlarla uğraşmak benim için gerçekten çok yıpratıcı (M6)		0.543		
Faktör 3 (Kişisel Başarı)		-İnsanlarla aramda rahat bir hava yaratıyorum (M16)	0.774	13.386
	-İnsanlarla yakın bir çalışmadan sonra kendimi canlanmış hissediyorum (M17)	0.721		
	-Yaptığım iş sayesinde insanların yaşamına katkıda bulunduğuma inanıyorum (M8)	0.666		
	-Okuldaki duygusal sorunlara soğukkanlılıkla yaklaşırım (M20)	0.582		
Toplam			56.823	
Kaiser-Meyer-Olkin Ölçek Geçerliliği			0.869	
Bartlett Küresellik Testi		Ki kare	1571.275	
		S.d.	120	
		Sig.	0.000	

Fen Bilimlerinde lisansüstü eğitimi alan öğrencilerin tükenmişlik düzeyi alt faktörlerinin cinsiyete, lisansüstü eğitimi aşamasına ve eğitim statüsü

değişkenlerine bağlı olarak fark olup olmadığını belirlemeye yönelik olarak t-testi yapılmıştır (Tablo 10). Cinsiyete göre; tükenme ($t_{(239)} = -1.55$ ve $p > 0.05$) ve kişisel başarı ($t_{(239)} = 1.65$ ve $p > 0.05$) açısından herhangi bir anlamlı farklılık görülmezken, duyarsızlaşma ($t_{(239)} = 2.28$ ve $p < 0.05$) alt ölçeklerinde erkek öğrencilerin daha fazla tükenmişlik yaşadıkları göze çarpmaktadır. Lisansüstü aşama; duyarsızlaşma ($t_{(239)} = -0.19$ ve $p > 0.05$) ve kişisel başarı ($t_{(239)} = 1.17$ ve $p > 0.05$) açısından herhangi bir anlamlı farklılık görülmezken, tükenme ($t_{(239)} = -3.86$ ve $p < 0.01$) alt ölçeklerinde ders aşamasındaki öğrencilerin daha fazla tükenmişlik yaşadıkları gözlenmiştir. Buna karşın eğitim statüsüne göre; tükenme ($t = 0.83$ ve $p > 0.05$), duyarsızlaşma ($t_{(239)} = -0.39$ ve $p > 0.05$) ve kişisel başarı ($t_{(239)} = 1.09$ ve $p > 0.05$) açısından herhangi bir anlamlı farklılık görülmemiştir. Sigara kullanma durumlarına göre; tükenme ($t_{(239)} = 1.40$ ve $p > 0.05$) ve kişisel başarı ($t_{(239)} = -0.69$ ve $p > 0.05$) açısından herhangi bir anlamlı farklılık görülmezken, duyarsızlaşma ($t_{(239)} = 2.55$ ve $p < 0.05$) alt ölçeklerinde sigara kullanan öğrencilerin daha fazla tükenmişlik yaşadıkları saptanmıştır.

Tablo 10: Tükenmişlik Puanlarının Ölçme Araçlarına Göre Durumları

Ölçme Araçları	Tükenmişlik	Gruplar	N	S	t
Cinsiyet	Tükenme	Erkek	116	1.04	-1.55
		Bayan	125	0.95	
	Duyarsızlaşma	Erkek	116	1.13	2.28*
		Bayan	125	0.84	
	Kişisel Başarı	Erkek	116	1.04	1.65
		Bayan	125	0.96	
Lisansüstü aşama	Tükenme	Ders	108	0.92	-3.86**
		Tez	133	1.02	
	Duyarsızlaşma	Ders	108	0.97	-0.19
		Tez	133	1.03	
	Kişisel Başarı	Ders	108	0.93	1.17
		Tez	133	1.05	
Eğitim statüsü	Tükenme	Y. Lisans	148	1.03	0.83
		Doktora	93	0.94	
	Duyarsızlaşma	Y. Lisans	148	1.01	-0.39
		Doktora	93	0.99	
	Kişisel Başarı	Y. Lisans	148	0.98	1.09
		Doktora	93	1.04	
Sigara kullanma durumu	Tükenme	Evet	63	1.11	1.40
		Hayır	178	0.96	
	Duyarsızlaşma	Evet	63	1.16	2.55*
		Hayır	178	0.92	
	Kişisel Başarı	Evet	63	1.86	-0.69
		Hayır	178	0.97	
**p<0.01	*p<0.05				

5. Sonuç

Tükenmişlik, gerek kişilerarası ilişkilerde ve aile ilişkilerinde sorunlar yaşanmasına gerekse yaşama karşı olumsuz bir tutum geliştirilmesine neden olabilecek biçimde, bireyin yaşantısını çok yönlü etkileyebilmektedir (Cengil, 2010, 98). Duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarıda düşme hissi olmak üzere üç alt boyutu olan tükenmişlik kavramı, bu kavramın ölçümüne yönelik geliştirilen ölçekler yardımıyla incelenmektedir (Arı ve Bal, 2008, 143). Bu kapsamda çalışmada, fen bilimlerinde lisansüstü eğitimi alan öğrencilerin tükenmişlik düzeyleri ve bu düzeylere etki eden sosyo-demografik özellikler de göz önünde bulundurularak incelenmiş ve elde edilen sonuçlar aşağıda özetlenerek tartışılmıştır. Araştırma konusuyla örtüşen çalışma bulunmadığı için akademisyen ve öğrencilere ilişkin çalışmalarla gerekli karşılaştırmalar yapılmıştır.

Araştırma kapsamında yer alan lisansüstü öğrencilerin; %51.90'ı Bayan, %48.10'u Erkek'tir ve öğrencilerin %26.10'u sigara kullanmaktadır. Ayrıca bireylerin %44.80'i ders aşamasında iken %55.20'si tez döneminde, %38.60'ı Doktora öğrencisi iken %61.40'ı Yüksek Lisans öğrencisi olduğu belirlenmiştir.

Yapılan araştırma sonucunda, duygusal tükenme 0.879, duyarsızlaşma 0.804 ve kişisel başarı 0.651 olarak bulunmuştur. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt faktörleri yüksek derecede, kişisel başarının ise oldukça güvenilir bir ölçek olduğu ifade edilebilmektedir.

Fen bilimlerinde lisansüstü eğitimi alan öğrencilerin cinsiyete göre; duygusal tükenme ve kişisel başarı açısından herhangi bir anlamlı farklılık görülmezken, duyarsızlaşma alt ölçeklerinde erkek öğrencilerin daha fazla tükenmişlik yaşadıkları göze çarpmaktadır. Dolayısıyla, duyarsızlaşma aşamasında erkeklerin daha fazla tükenmiş oldukları ifade edilebilmektedir.

Lisansüstü aşamaya göre; duyarsızlaşma ve kişisel başarı açısından herhangi bir anlamlı farklılık görülmezken, duygusal tükenme alt ölçeklerinde ders aşamasındaki öğrencilerin daha fazla tükenmişlik yaşadıkları belirlenmiştir. Buna karşın eğitim statüsüne göre; duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı açısından herhangi bir anlamlı farklılık görülmemektedir. Ayrıca sigara kullanma durumuna göre; duygusal tükenme ve kişisel başarı açısından herhangi bir anlamlı farklılık görülmezken, duyarsızlaşma alt ölçeklerinde sigara kullanan öğrencilerin daha fazla tükenmişlik yaşadıkları saptanmıştır.

Tükenmişlik tablosu ilerledikçe bunun giderilmesinin daha da zorlaşacağından, bu sendrom ile mücadelede esas olan şey tükenmişliğe yol açan etmenlere baştan müdahale edilmesinin gerekliliğidir. Ancak bu yapılamıyorsa, tükenmişlik erken dönemde saptanarak giderilmeye çalışılmalıdır (Özgüven Devrimci ve Haran, 2000, 207). Çünkü erken dönemlerde problem henüz küçük boyutlarda

olduğundan birey değişime oldukça açıktır. Bu bağlamda bireyin gelişiminin düzenli bir şekilde takip ve kontrolü oldukça yararlı bir faaliyet olacaktır (Maslach, 1986, 71; Akt: Tunç, 2008, 34).

Türkiye’de kariyer elde etmenin en önemli aşamalarından biri olarak nitelendirilebilecek yükseköğrenim, bireylerin yaşamlarının geriye kalan kısmı üzerindeki etkileri nedeniyle eğitsel kalitenin çok önemli olduğu bir aşamayı oluşturmaktadır (Akgemci vd., 2007). Melendez ve De Guzmán (1983)’e göre akademisyenliğin hem öğrencilerle yoğun iletişimden kaynaklanan sorunlar hem de yayın yapma, başarılı olma konusundaki yoğun baskılar ve engellenmelere bağlı olarak tükenmişlik olgusuyla yüz yüze bir meslek grubu olduğunu vurgulamaktadırlar (Ergin, 1995).

Araştırmadan elde edilen bulgulardan yola çıkarak, fen bilimleri enstitülerinde lisansüstü eğitimi alan öğrencilerin tükenmişlik yaşadıklarından söz edilebilmektedir. Buna ek olarak, tükenmişliğin bazı sosyo-demografik değişkenlere göre anlamlı farklılıklar gösterdiği de tespit edilmiştir. Geleceğin akademisyenlerinde tükenmişlik sendromunun görülmesi, yükseköğretimde eğitim ve araştırmanın kalite ve performansını olumsuz yönde etkileyebilecek bir durumdur. Tükenmişlik bu manada bireysel boyutu aşarak toplumsal bir boyut kazanmaktadır. Bu ve bunun gibi durumların önlenmesi ve yükseköğretimde kalite sorununa çözüm getirilebilmesi için sadece akademik personele değil aynı zamanda lisansüstü eğitimi alan öğrencilere de yönelik olan çalışmaların ortaya konulması bir gerekliliktir. Ayrıca, Türkiye’deki lisansüstü öğrencilere yönelik uygulanan kısıp politikalara son verilerek kalıcı çözüm önerileri getirilmelidir. Söz konusu duruma sadece uygulanabilecek politikalarla bir çözüm getirilemeyeceğinin bilincinde olarak, bu kapsamda gerçekleştirilecek uygulamalara işlevsellik kazandırılabilmesi için özellikle danışmanların, enstitülerin ve üniversitelerin öğrencilere gereken hassasiyeti göstermeleri de gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki bir ülkenin geleceğine yatırım yapabilmeyen altın kuralı, eğitime ve öğrencilere yatırım yapmaktır.

Kaynakça

- Akgemci, T., Öğüt, A. ve Demirsel, T. (2007). Akademik Personelin Mesleki Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Selçuk Üniversitesi IIBF Örneği. 15. *Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı: 25-27 Mayıs*. 320-327. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- Ardıç, K. ve Polatçı, S. (2008). Tükenmişlik Sendromu Akademisyenler Üzerinde Bir Uygulama (GOÜ Örneği), *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 69-96.
- Arı, G.S. ve Bal, E.Ç. (2008). Tükenmişlik Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi, *CBÜ İIBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 15(1), 131-148.

- Aypay, A. ve Eryılmaz, A. (2011). Lise Öğrencilerinin Öznel İyi Oluşları ve Okul Tükenmişliği Arasındaki İlişkiler, *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(1), 181-199.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı*. On Yedinci Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Cengil, M. (2010). Din Görevlileri ve Kur'an Kursu Öğreticilerinin Tükenmişlik Düzeleri, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(1), 79-101.
- Clark, H.K., Murdock, N.L. ve Koetting, K. (2009). Predicting Burnout and Career Choice Satisfaction in Counseling Psychology Graduate Students, *The Counseling Psychologist*, 37(4), 580-606.
- Çapri, B., Gündüz, B. ve Gökçakan, Z. (2011). Maslach Tükenmişlik Envanteri-Öğrenci Formu (MTE-ÖF)'nun Türkçe'ye Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması, *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(1), 134-147.
- Demirel, Y., Güler, N., Toktamış, A., Özdemir, D. ve Sezer, R.E. (2005). Burnout among High School Teachers in Turkey, *Middle East Journal of Family Medicine*, 3(3), 33-36.
- Ergin, C. (1995). Akademisyenlerde Tükenmişlik ve Çeşitli Stres Kaynaklarının İncelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 12(2), 37-50.
- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS*. Third Edition. Dubai: SAGE.
- Freudenberger, J.H. (1974). Staff Burn-Out, *Journal of Social Issues*, 30(1), 159-165.
- Flury, B. (1997). *A First Course in Multivariate Statistics*. USA: Springer.
- Gökçe, B. (1988). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Grayson, J.L. ve Alvarez, H.K. (2008). School climate factors relating to teacher burnout: A mediator model, *Teaching and Teacher Education: An International Journal of Research and Studies*, 24(1), 1349-1363.
- Gündüz, B., Çapri, B. ve Gökçakan, Z. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Tükenmişlik Düzeyinin İncelenmesi, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 38-55.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kutsal, D. ve Bilge, F. (2012). Lise Öğrencilerinin Tükenmişlik ve Sosyal Destek Düzeyleri, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 37(164), 283-297.

- Leech, N.L., Barrett, K.C. ve Morgan, G.A. (2005). *SPSS for Intermediate Statistics: Use and Interpretation*. Second Edition. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Leiter, M.P. ve Maslach, C. (2005). *The Truth About Burnout*. San Francisco: Jossey Bass.
- Ling, L., Qin, S. ve Shen, L.F. (2014). An Investigation About Learning Burnout in Medical College Students and its Influencing Factors, *International Journal of Nursing Sciences*, 1(1), 117-120.
- Maslach, C. (1976). Burned-out, *Human Behaviour*, 9(5), 16-22.
- Maslach, C. ve Jackson, S.E. (1981). The Measurement of Experienced Burnout, *Journal of Occupational Behaviour*, 2, 99-113.
- Maslach, C. (1986). Stress, Burnout, and workaholism. Kilburk, R.R., Nathan, P., ve Thoreson, R.W. (Ed.). *Professional in Distress: Issues, Syndromes and Solutions in Psychology* içinde (53-75). Washington DC: American Psychological Association.
- Maslach, C. ve Leiter, M.P. (1997). *The Truth About Burnout*. San Francisco: Jossey Bass.
- Maslach, C., Schaufeli, W.B. ve Leiter, M.P. (2001). Job Burnout, *Annual Review Psychology*, 52(1), 397-422.
- Mazerolle, S.M. ve Pagnotta, K.M. (2011). Student Perspectives on Burnout, *Athletic Training Education Journal*, 6(2), 60-68.
- Melendez, W.A. ve De Guzmán, R.M. (1983). *Burnout: The New Academic Disease*. Washington D.C: Association for the Study of Higher Education.
- Mutkins, E., Brown, R.F. ve Thosteinsson, E.B. (2011). Stress, Depression, Workplace and Social Supports and Burnout in Intellectual Disability Support Staff, *Journal of Intellectual Disability Research*, 55(5), 500-510.
- ÖSYM (2014). Enstitülere Göre Lisansüstü Öğrenci Sayıları, <http://www.osym.gov.tr/belge/1-19213/2012-2013-ogretim-yili-yuksekokretim-istatistikleri.html>, (Erişim Tarihi: 26.10.2014).
- Özdamar, K. (1999). *Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi 1*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özdamar, K. (2010). *Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi 2*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özgüven Devrimci, H. ve Haran, S. (2000). *Tükenme, Kriz ve Krize Müdahale*. Ankara: Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.

- Pala, A. (2012). The Burnout Level Among Faculty of Education Students at Celal Bayar University, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 69(1), 1766-1774.
- Salmela Aro, K., Tolvanen, A. ve Nurmi, J.E. (2009). Achievement Strategies During University Studies Predict Early Career Burnout and Engagement, *Journal of Vocational Behavior*, 75(1), 162-172.
- Schaufeli, W.B., Martinez, M.I., Pinto, A.M., Salanova, M. ve Bakker, A.B. (2002). Burnout and Engagement in University Students - A Cross National Study, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 33(5), 464-481.
- Schiffman, S. (2001). *Beat Sales Burnout*. Massachusetts: Adams Media.
- Skodova, Z. ve Lajciakova, P. (2013). The Effect of Personality Traits and Psychosocial Training on Burnout Syndrome among Healthcare Students, *Nurse Education Today*, 33(1), 1311-1315.
- Socket, H., Mak, B. ve Bucholz, J. (2004). The Affects of Diffusion of Technology Innovation on Burnout, *Journal of Management Systems*, 16(1), 25-37.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenirlik ve Geçerlilik*. Birinci Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Tantekin Çelik, G., Bağrıaçık, R. ve Laptalı Oral, E. (2012), Mimarlık Bölümü Öğrencilerinin Akademik Tükenmişlikleri, *NWSA-Engineering Sciences*, 7(1), 358-367.
- Tavşancıl, E. (2010). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Dördüncü Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Toker, B. (2011). Burnout Among University Academicians: An Emprical Study on the Universities of Turkey, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 12(1), 114-127.
- Tunç, T. (2008). *Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ile Rol Çatışması ve Rol Belirsizliği Arasındaki İlişki: Bir Üniversite Hastanesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Tümkiye, S. (2000). Akademik Tükenmişlik Ölçeği'nin Geliştirilmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 128-133.
- Vandenberghe, R. ve Huberman, A.M. (1999). *Understanding and Preventing Teacher Burnout*. New York: Cambridge University Press.
- Yolcu, S. ve Bostancı, M.Ö. (2012). Determining Factors that Affect Burnout and Satisfaction Among Academicians: A Sample Application on the Hitit University, *Electronic Turkish Studies*, 7(4), 589-600.